

ЗАЛУЧЕННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті йдеться про необхідність розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів – вчителів англійської мови початкового етапу навчання. На думку автора, особливу увагу має бути звернено на вдосконалення мнемічних здібностей відповідно з особливостями розвитку пам'яті в учнів початкової ланки навчання.

The article concerns the problem of development of creative individuality among the future teachers of English for young learners. The auther points special attention to the necessity of improvement of mnemonic abilities in accordance with the peculiarities in the development of memory among the young learners of English language.

Актуальність проблеми. Основним принципом освітньої моделі ХХІ ст. є повага до особистості та сприяння її розвитку. Особистісно орієнтована парадигма освіти зумовлена об'єктивними потребами, і її можна розглядати як важливий педагогічний принцип, що відображає сучасні тенденції в системі освіти. Намагаючись інтегрувати в європейський освітній простір, Україна наполегливо реформує систему освіти. Впровадження Концепції 12-річної загальноосвітньої школи передбачає глибоке реформування навчально-виховного процесу в усіх його аспектах, орієнтацію його на всебічний розвиток потенційних можливостей учнів, зміни в методиках та змісті навчання, особистісно орієнтований виховний процес. Основним завданням стають узагальнені засоби виконання нових завдань у різних видах людської діяльності. Безумовно, постає проблема нового змісту та нових методів навчання в вищій школі.

Метою статті було розглянути особливості залучення мнемічних здібностей до процесу навчання під час формування професійно-педагогічної компетенції майбутнього вчителя англійської мови початкової ланки навчання.

Пам'ять – це основа навчання, тому керування мнемічними процесами є одним із найважливіших показників, що детермінують ефективність навчального процесу. Виходячи з розуміння пам'яті як базової системи психіки та аналізу результатів її численних досліджень, ми дійшли висновку, що пам'ять займає в навчанні іноземної мови виключно важливе місце. До дослідників, які вивчали перш за все психологічні особливості іншомовних здібностей, належать Артёмов В.А., Беляєв Б.В., Імедадзе Н.В., Зимняя І.О., Каспарова М.Г. та інші. В сучасній вітчизняній методиці викладання іноземних мов пам'яті надається велике значення, при цьому в одному випадку стверджується важливість довільного запам'ятовування (Богданова І.І., Ілліна В.І., Кличникова З.І., Коваленко Ю.І), в іншому –першочергову значущість надають мимовільній пам'яті (Вітт Н.В., Каспарова М.Г., Голубкіна І.О., Троїцька Н.В., Куранов К.Н.). Перевага мимовільного запам'ятовування над довільним виявляється в тому, що знання засвоюються в дії, немає розподілу засвоєння та використання. Сучасні інтенсивні методи пропонують використовувати резервні можливості особистості.

Вчені, які вивчали різні види діяльності в руслі системного підходу (З.І.Істоміна, В.І.Самохвалова, В.Я.Ляудіс, А.С.Ячина, С.П.Бочарова, Т.Б.Хомуленко), підкреслювали особливу роль пам'яті у функціонуванні будь-якої діяльності. Скарги на погану пам'ять – одні з найбільш поширених, з ними стикаються психологи, що працюють в самих різних галузях практичної психології. Експериментальні дослідження пам'яті показали, що її можливості вельми великі, а проблеми, пов'язані з нею, полягають у недостатньо ефективному її застосуванні.

Основний об'єм інформації про навколишнє середовище ми отримуємо із співбесіди та при читанні тексту. Але дуже часто щось запам'ятовується гірше, ніж хотілося б, частина інформації зовсім не залишається в пам'яті. Тому, на нашу думку, проблема розвитку пам'яті – одна з найбільш актуальних в сучасній психологічній науці. Здібності та пам'ять мають єдину нейрофізіологічну основу – у вигляді природних передумов – особливостей нервової системи, що вказують на їх загальне походження. На думку С.Г.Кисіль [3], пам'ять може бути надана як певна ієрархія, де окремі пізнавальні процеси виступають в якості операційних механізмів первинної пізнавальної здібності, що представлена пам'яттю. Стиль реалізації операційних механізмів визначається стилем мнемічної діяльності, переважним співвідношенням продуктивності різних рівнів пам'яті в реалізації конкретних здібностей. У такому розумінні пам'ять виступає і як мнемічна здібність, і як системоутворюючий фактор структури пізнавальних здібностей. Звідси зрозумілим є вивчення індивідуальних мнемічних здібностей як основи інших здібностей.

Саме поняття мнемічних здібностей у вітчизняну літературу вніс О.О.Смирнов, визначаючи їх як індивідуальні розбіжності у точності, швидкості та міцності запам'ятовування [6]. Черемошкіна Л.В. [7] під мнемічними здібностями розуміє засоби мнемічної активності та мнемічної діяльності, без участі яких не можливо отримати не один мнемічний результат. Процес розвитку пам'яті є процесом формування функціональної системи мнемічних здібностей.

На думку В.Я.Ляудис [5], керування процесом засвоєння може бути ефективним лише в тому випадку, якщо воно наслідуює логіку становлення змінюючих одна одну форм пам'яті. Тобто процес формування будь-якої нової діяльності виступає як процес, що потребує спеціальної організації закономірної зміни генетичних форм пам'яті. Перш за все у дитини з'являється моторна пам'ять, декілька пізніше – емоційна, а потім образна пам'ять, та лише у старшому шкільному віці образна пам'ять, якщо не використовується, замінюється на вербальну. Як відомо, пам'ять є органічною складовою особистості. Вона повинна гармонійно вписуватися в систему навчання та враховувати вплив на продуктивність пам'яті таких факторів як мотивація, відношення до навчання, інтереси, особливості характеру тощо.

Аналізуючи сучасну світову кризу в системі освіти, професор О.К.Дусавицький [1] констатує, що в освіті домінує енциклопедичний принцип, згідно з яким, що більше знань здобуває студент, то ліпше для нього, для суспільства. Домінує однобічний погляд, у якому студента розглядають не як самостійний суб'єкт, з яким ведеться діалог, а як об'єкт впливу. Ініціатива, потреба пізнання, планування змін – здібності, обов'язкові для життя у ХХІ ст., ігноруються. В результаті суспільство отримує невротичну, пасивну особистість, в якій навіть через найпростішу проблему виникає стрес, фрустрація. О.К.Дусавицький доходить висновку, що нездатність до творчості в професійній діяльності призводить до консервації застарілих видів виробництва. Тому одне з головних завдань підготовки вчителя – це розвиток творчої індивідуальності педагога.

Під індивідуальністю, за визначенням В.І.Смирнова, ми розуміємо своєрідність людини як індивіда і особистості, яка проявляється в рисах характеру, в емоційній, інтелектуальній і вольовій сферах, в інтересах, потребах і здібностях [6]. Під індивідуальним стилем діяльності М.І.Дяченко розуміє систему стійких, індивідуально своєрідних способів і прийомів виконання завдань [2]. В процесі навчання потрібно допомогти людині виробити такий стиль діяльності, який найбільше відповідає її індивідуальним особливостям і обраній професії. Тому ми вважаємо, що потрібно прагнути будувати освітній процес таким чином, щоб кожний студент успішно опанував цілісний досвід професійної діяльності, але в індивідуально неповторному поєднанні його основних складових.

Індивідуально-творчий розвиток передбачає не запам'ятовування та механічне сприймання інформації, а творче її перетворення, коли кожний засіб навчання, з яким ознайомлюють студента на теоретичних заняттях, він приміряє “на себе”, випробовує на ефективність в особистому досвіді. Потреба в індивідуально-творчому розвитку студентів

зумовлюється цільовими настановами сучасної професійної школи. Треба, щоб молодий спеціаліст “знайшов себе” в обраній професії.

Індивідуальний творчий розвиток студентів ґрунтується на особистісному підході до формування творчих професійних здібностей людини. Суть цього підходу полягає в тому, що найбільш ефективним засобом розвитку професійних здібностей вважають формування певної структури особистості. Процес розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя стає оптимальним, якщо такою ідеєю є мрія стати високопрофесійним педагогом. Тоді студент стає дуже сприйнятливим до педагогічного впливу, не шкодує себе й проявляє високу активність у навчанні.

Ще одна важлива особистісна якість, що впливає на формування творчої індивідуальності педагога, – пізнавальна потреба та спричинена нею інтелектуальна активність. З байдужого до навчання, до дітей студента навряд чи можна сформувати творчу індивідуальність.

В учбовому процесі головне завдання викладача полягає в тому, щоб студенти засвоїли навчальний матеріал з максимальною легкістю і як можна міцніше. Але те, що викладач уявляє як оптимальне, для студента може бути незрозумілим чи навіть недосяжним. Тому під час викладання педагогу слід враховувати індивідуальні особливості студента. Багато досліджень свідчать про емоційне неблагополуччя навчального процесу в школі та вузі. Так, А.Я.Чебикін [4] показав, що емоції, які студенти хотіли б пережити на заняттях, не збігаються з емоціями, які вони реально відчують. Замість радості, допитливості, захоплення у них часто відзначаються байдужість, нудьга, тривога.

Ефективність навчального процесу з іноземної мови визначається правильним підбором навчальних засобів та узгодженням і науково обґрунтованим використанням методів та прийомів навчання. Організація ефективної взаємодії прийомів і методів навчання з навчальними засобами не можлива без урахування психічних особливостей тієї чи іншої вікової групи. Мовна чи мовленнєва компетенція, за визначенням дослідників у галузі психології навчання іноземних мов, є показником рівня досконалості навичок та вмінь іншомовного спілкування учнів, сформованості в них мовленнєвих механізмів. За останні роки з'явилося чимало досліджень, присвячених вивченню способів формування й розвитку професійно-педагогічної компетенції вчителя іноземної мови. Професійно-педагогічна компетенція вчителя іноземної мови формується у ході професійно-орієнтованого навчання в педагогічному ВНЗ.

Специфічною ланкою іншомовної освіти є дошкільна ланка. Під дошкільною ланкою ми розуміємо іншомовну освіту дітей до 7 років, тобто її підготовчу ланку, що охоплює навчання дітей дошкільного віку та учнів перших класів загальноосвітньої школи. Специфіка ланки визначається віковими особливостями дітей, найхарактернішими з яких є не сформованість довільної уваги та пам'яті і схильність до гри. Діти запам'ятовують те, що їх зацікавлює. З урахуванням цього, головне завдання педагога дошкільної освіти – зацікавити дітей, використовуючи гру як провідну діяльність у дошкільному віці, створити мотиваційну основу для вивчення іноземної мови. Реалізувати це можна, інтегруючи різні види діяльності, які задовольняють потреби дітей зазначеної вікової категорії. Поєднання їх у процесі навчання іноземній мові активізує відразу кілька аналізаторів, а це сприяє ліпшому засвоєнню мовного матеріалу.

Крім того, емоції і почуття помітно впливають на зміст засвоєного матеріалу, повноту його розуміння і міцність збереження в пам'яті. Ефективна регуляція емоційної реакції учнів є важливим засобом рішення дидактичних задач і свідчить про професіоналізм вчителя. Актуалізація емоційних переживань учнів на занятті обумовлена структурою процесу розгортання навчальної діяльності. А.О.Прохоров [4] показав, що педагог ніби-то задає в спілкуванні необхідні для продуктивної діяльності емоційні стани, піддаючись, у свою чергу, впливам станів учнів протягом заняття.

В останній час у психологічному лексиконі з'явився термін “психологічне здоров'я”. Основу його складає повноцінний розвиток людини на усіх етапах онтогенезу. Вважається,

що криза юнацького віку є нормативною та необхідною для процесу розвитку особистості. Криза “зустрічі з дорослістю” характерна для сучасної молоді, але лише для тієї частини, якій притаманний досить високий рівень культури та здібності до самоаналізу. Пік кризи приходить на 2-3 курси навчання. Саме на 3 курсі студенти приступають до вивчення основ їх майбутньої спеціальності. Але, на жаль, склалося так, що лише незначна кількість випускників педагогічних вузів продовжують свій професійний шлях у закладах освіти. На це є багато причин, та головною з них є відсутність бажання та зацікавленості у процесі викладання іноземної мови.

У викладачів початкової ланки у вивченні іноземної мови це відбувається, на нашу думку, тому, що колишні студенти, приходячи до дитячого садочку чи школи, переносять ті ж самі методи викладання, за допомогою яких їх навчали у вузі або їм приходить переучуватися самостійно. Тому ми вважаємо, що майбутні викладачі англійської мови у дитячому навчальному закладі та у початковій школі мають використовувати саме той вид пам'яті, який є домінуючим у цьому віці, тобто образну та емоційну пам'ять. Для цього вони мають володіти навичками викладання іноземної мови, залучаючи до цього саме вказані види пам'яті. Ми вважаємо це доцільним, тому що образна пам'ять є більш економічною, ніж словесно-логічна пам'ять; повертає цілісне дитяче сприйняття світу; навчає творчому мисленню; знімає стрес навчання; звільняє час та покращує здоров'я; підвищує об'єм оперативної пам'яті.

Крім того, використання прийомів образного та емоційного запам'ятовування підвищить впевненість студентів у собі та у правильності обраної професії. Тому що, якщо виникає цікавість до якогось заняття, то дитяче, тобто образне та емоційне сприймання повертається. Навчальна діяльність має бути організована таким чином, щоб навчальний матеріал запам'ятовувався учнями навіть тоді, коли вони зайняті їм, а не його запам'ятовуванням. А для того, щоб зацікавити дитину, знайти з нею контакт, педагог початкової ланки навчання повинен сам мати розвинуту образну та емоційну пам'ять.

Висновок. Ми вважаємо, що використання прийомів образної та емоційної пам'яті значно підвищить якість навчання майбутніх викладачів іноземної мови початкової ланки навчання, зросте не тільки кількість матеріалу, що запам'ятовується, а й зацікавленість студентів у процесі отримання інформації, а значить, і в процесі майбутньої педагогічної діяльності. Тобто, саме інтенсивний розвиток мнемічних здібностей у процесі навчання у вищій школі має значно підвищити рівень формування професійно педагогічної компетенції майбутніх викладачів іноземної мови. Усе це і складає перспективу нашого дисертаційного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дусавицкий А.К. Развивающее образование: теория и практика. Статьи. – Харьков, 2002. – 146 с.
2. Дьяченко О.М. Проблема развития способностей: до и после Л.С. Выготского // Вопросы психологии. – 1999. – №2. – С. 99-105.
3. Кисель С.Г. Память и личность: Монография. – Х.: УИПА, 2005. – 424 с.
4. Кузнецов М.А. Эмоциональная память: Монография. – Харьков: Крок, 2005. – 568 с.
5. Ляудис В.Я. Память в процессе развития. – М., 1976. – 225 с.
6. Смирнов А.А. Проблемы психологии памяти. – М.: Просвещение, 1966. – 422 с.
7. Черемошкина Л.В. Психология памяти: Учебное пособие для вузов. – М.: Академия, 2002. – 368 с.